УДК 342.1; 342.72/73
Качура О.О.
студ. гр. Ю-114м НУ «Запорізька політехніка»

РОЛЬ ОМБУДСМАНА В УМОВАХ ВІЙНИ

В умовах збройної агресії російської федерації проти України питання захисту прав людини стало надзвичайно важливим. Війна завжди супроводжується серйозними порушеннями прав людини, і в Україні це проявляється в численних випадках насильства, політичних переслідувань, примусових переміщень, катувань, загибелі мирних жителів і інших воєнних злочинів. Очевидно, що в таких умовах інституція, яка стоїть на захисті прав і свобод громадян, набуває особливої ваги. Зокрема, однією з ключових таких інституцій в Україні є Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, або Омбудсман. В умовах війни роль Омбудсмана стала критично важливою, адже саме ця інституція повинна забезпечити правовий захист постраждалих осіб, сприяти відновленню порушених прав, а також допомагати громадянам впоратися з кризовими ситуаціями, що виникають у зв'язку з війною.

З початку агресії росії в 2014 році та особливо після початку повномасштабної війни в 2022 році функції Омбудсмана значно розширилися, набули нових напрямків, спрямованих на підтримку постраждалих від порушень міжнародного гуманітарного права в надскладних умовах війни. До основних напрямків його роботи належать забезпечення прав ветеранів, полонених, військовослужбовців та членів їхніх родин, а також контроль за дотриманням прав людини на тимчасово окупованих територіях (далі -ТОТ).

Незаконне утримання цивільних осіб, переслідування за політичні погляди, релігійні переконання та підтримку територіальної цілісності України на тимчасово окупованих територіях є серйозною проблемою. Крім того, не менше уваги приділяється питанням звільнення цивільних заручників — а це співпраця з міжнародними організаціями та надання правової допомоги родинам постраждалих. Діяльність Омбудсмана зосереджена на вжитті всіх можливих заходів для звільнення цих осіб та на захисті їхніх прав на всіх рівнях. Проте, попри зусилля, ситуація залишається надзвичайно складною, і на кожен новий випадок викрадення та насильства вимагається оперативна та рішуча реакція на міжнародному рівні.

Наслідки зникнення безвісти осіб, особливо на ТОТ, залишаються однією з найбільших гуманітарних проблем, з якими стикаються родини українців. З початком повномасштабного вторгнення це явище стало ще більш поширеним в зонах активних бойових дій, де часто мають місце утримання в неволі, катування та інші порушення прав людини, адже російські окупаційні сили регулярно вдаються до викрадення, як цивільних осіб, зокрема активістів, проукраїнських громадян, волонтерів, так і військових. Омбудсман активно працює над пошуком зниклих осіб і надає юридичну допомогу їхнім родичам, співпрацюючи з іншими органами та міжнародними організаціями для організації пошукових заходів.

Тим не менш, тема, яка болить тисячам українських родин – це повернення тіл загиблих військовослужбовців та забезпечення належного похорону. Більше того, до цього питання звернена особлива увага Уповноваженого, адже родини загиблих мають право на гідне прощання з їхніми близькими. Усе це передбачає дотримання всіх правових процедур, адекватне зберігання та передачу останків для належного поховання. Однак у ситуації війни, особливо на ТОТ, ця процедура ускладнена через відсутність належної інфраструктури та порушення міжнародних стандартів.

Зокрема, на тимчасово окупованих територіях країна-терорист не дотримується міжнародних зобов’язань щодо збору, зберігання та передачі тіл загиблих українських військовослужбовців для їх ідентифікації та поховання. Це призводить до ситуацій, коли тіла захоронюються без відповідного маркування, ідентифікаційних документів, або й без фіксації

кількості похованих осіб. Такий підхід значно ускладнює процес ідентифікації загиблих та їх повернення родинам.

Отже, усе це вимагає системних змін і тісної взаємодії між державними органами, а також міжнародними гуманітарними організаціями для забезпечення дотримання прав родин загиблих військовослужбовців та належного виконання процедур повернення тіл і компенсацій. Омбудсман активно працює і в цьому напрямку, зокрема через звернення до міжнародних інституцій і органів влади, аби покращити процес ідентифікації та повернення тіл загиблих, а також гарантувати, щоб родини отримували всю належну допомогу та соціальні виплати без затримок.

Омбудсман є важливою складовою правозахисної системи, яка забезпечує громадянам правову допомогу, належну реабілітацію та соціальну інтеграцію осіб, постраждалих від війни.

Хоча інститут Омбудсмана вже досяг значних успіхів у захисті прав людини під час війни, завжди є куди рухатися уперед. І для подальшого підвищення ефективності його діяльності необхідно зміцнити ресурси, зміцнити координацію з міжнародними організаціями, посилити моніторинг порушень прав людини на тимчасово окупованих територіях та забезпечити кращу правову допомогу для найбільш вразливих груп населення, якими зараз є наші захисники, члени їхніх родин. Зважаючи на численні порушення міжнародного права, важливо, щоб міжнародна спільнота активно реагувала через політичний вплив і правові механізми, адже документування цих порушень і подання позовів у міжнародних судах може стати ключовим кроком у досягненні справедливості та забезпеченні покарання для винних у порушенні прав людини.